

Nieuwsbrief
Jaargang
14

Nummer
44

Juli 2022

NIEUWSBRIEF JOE ENGLISH, KUNSTSCHILDER

Beste Kunstvriend,



Juul Filliaert verbleef tijdens WO 1 in de Panne als uitgever en redactiesecretaris van de oorlogskrant *"De Belgische Standaard"*. Dichtbij in het College van Veurne was Joe English actief als secretaris bij het *"Secretariaat van de Katholieke Vlaamse Hoogstudenten"*. Er was een goede verstandhouding tussen de twee secretarissen, journalist Juul en kunstschilder Joe. Zoals wij Samuël De Vriendt in de vorige nieuwsbrieven (38>42) zijn persoonlijke herinneringen aan Joe lieten vertellen, zo geven wij nu het woord aan de kleinzoon van Juul in deze en volgende extra lange nieuwsbrief. Van uit de schatkamer van zijn familiearchief vertelt Luc Filliaert over zijn grootvader Juul en Joe English: "***Een ontmoeten op het canvas van de tijd"***. Het werd een ontroerend verhaal over een vriendschap die door de oorlogsomstandigheden abrupt werd afgebroken.

Noteer alvast in uw agenda: woensdag 9 november om 20u lezing over "*Heldenhuldezerkjes, mythe en werkelijkheid"* door Peter Verplancke, conservator Museum Aan de IJzer. Met beeldmateriaal van de HHz in de Brugse regio door Sam Vanoverschelde, met medewerking van Lambert & Linda Renette (VOS).
Locatie: de abdijkerk van Spermalie, Snaggaardstr. 9, 8000 Brugge. Een organisatie van Davidsfonds regio Brugge, in het kader van *"de nacht van de geschiedenis"*. In samenwerking met VOS regio Brugge en onze vzw Joe English,kunstschilder. In deze kloosterkapel kan men de merkwaardige Kruisweg (1936) van Samuël De Vriendt bewonderen.

Piet De Baere & Co English

Colofon

Verantwoordelijke uitgever:
Joe English, Kunstschilder vzw
Vuldersreitje 2 - 8000 Brugge
www.joe-english-kunstschilder.be
e-mail: co.english2@gmail.com
BE03 1210 4055 6384

In dit nummer

Beste Kunstvriend p.1
Joe English en Juul Filliaert, een ontmoeten op het canvas van de tijd (deel1) p.2

Drie publicaties p.12

Joe English en Juul Filliaert, een ontmoeten op het canvas van de tijd (deel 1)

Luc Filliaert



Juul Filliaert



Joe English (1910)

Rodenbachfeesten 1909 Roeselare

Zondag 22 augustus 1909. De *Rodenbachfeesten* plaatsten Roeselare even in het middelpunt van Vlaanderen. Van heinde en verre stoomden de locomotieven, de wagons rijkelijk gevuld met geestdriftige Vlamingen die de oproep van het Rodenbachcomiteit met hun aanwezigheid wensten te beantwoorden, richting Roeselare.

Het plaatselijke comiteit had tijd noch moeite gespaard om de feesten – met als hoogtepunt de plechtige onthulling van het standbeeld – in het Vlaamse land aan te kondigen. Op 4 april verscheen het eerste nummer van het *Rodenbachsblad*, een tweewekelijks tijdschrift uitgegeven door een schare medewerkers van het Rodenbachcomiteit te Roeselare. De kernredactie onder leiding van Hugo Verriest had hemel en aarde bewogen om een bonte stoet van medewerkers aan te trekken. Alle opinies, alle gezindheden, alle meningen en overtuigingen hadden een veilig onderdak gevonden onder het alziende oog van de nalatenschap van de veel te vroeg gestorven Albrecht Rodenbach (1856-1880), voor velen nog steeds het godenkind van de Vlaamse studenten.

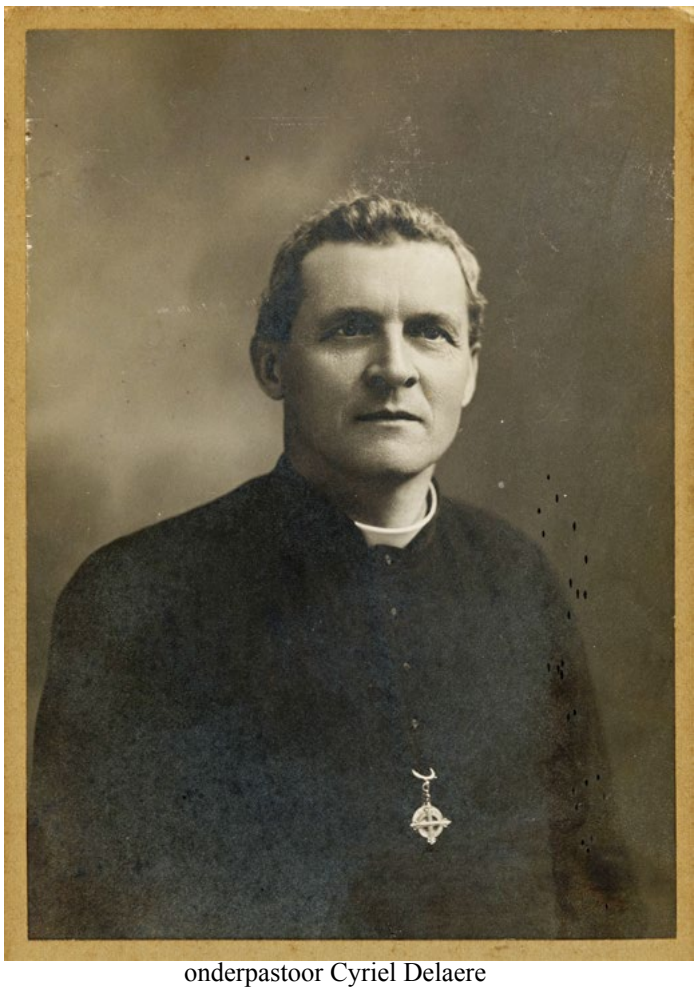
De opstelraad verwoordde alvast in het eerste nummer de ware doelstellingen van het gebeuren: '*Dit blad zal verschijnen van heden af tot daags na de Rodenbachfeesten en nauwkeurig er al de omstandigheden van mededeelen. Eigenaardig zal het zijn, daar het, gansch toegewijd aan Albrecht Rodenbach, dezes leven en werken nader zal doen kennen, door de bijdragen onzer voornaamste Vlaamsche schrijvers. Vele letterkundigen, aan de verschillende staatkundige partijen toebehoorende, hebben vol begeestering het stichten van het Rodenbachsblad begroet.'* Om dit grootse opzet nog even te benadrukken werden de namen afgedrukt van zij die hun medewerking hadden beloofd. Van Hugo Verriest en Caesar Gezelle, van Maurits Sabbe en August Vermeylen tot Jozef Muls en August en Frans Van Cauwelaert.

Net geen veertig kilometer verder werd het Roeselaarse project ook in Nieuwpoort op een vleugje geestdrift verwelkomd. In de wandelgangen van het St.-Bernarduscollege en de studievertrekken van de plaatselijke geestelijkheid ging het blad van hand tot hand.

Het IJzerstadje had toen nog veel moeite om zich los te wrikken van de achterhaalde negentiende eeuw. Het leek alsof de eeuwenoude tradities het stadje in een eenzame slaap hadden gebracht. De bevolking leefde op het ritme van de seizoenen en de havenbedrijvigheid bleef nog steeds het kloppende hart van het plaatselijke ademen.

Pas negentien jaar en toch had Juul Filliaert (1890 – 1948) reeds diepe sporen getrokken in het culturele leven in Nieuwpoort. Hij was actief als lid van het Davidsfonds, speelde wekelijks drama's en blijspelen voor de St.-Bernardsgilde en de Matigheidsbond St.-Jan, musiceerde bij de Katholieke Fanfare en was bijzonder actief in de Katholieke Jonge Wacht. Samen met zijn wat oudere vriend Gustaaf Buffel (1886-1972) was hij daarenboven een van de stuwende jonge elementen van de oud-leerlingenbond van het St.-Bernarduscollege. Samen met de priester-leraars werden er spreek- en debatavonden georganiseerd waarbij de jeugd de kans kreeg om in het bijzijn van gelijkgestemden de persoonlijke talenten te laten openbloeien. Gustaaf Buffel droomde ervan kunstschilder te worden. Juul Filliaert droomde ervan schrijver te worden.

De daadkracht van een immer enthousiaste Filliaert ging niet onopgemerkt voorbij. Collegeleraar René Dupont (1878-1937), een niet onverdienstelijke heemkundige, troonde hem mee naar de Nieuwpoortse archieven en liet hem kennis maken met de eeuwenoude geschiedenis van de stad. De kronieken van zijn geboortestad zouden hem een leven lang blijven inspireren. Daarnaast was onderpastoor Cyriel Delaere (1861-1917) verantwoordelijk voor het ontbolsteren van de Vlaamse overtuiging van de jonge Filliaert. Delaere was in 1898 na een onderwijsopdracht in het St.-Lodewijkscollege te Brugge benoemd tot onderpastoor in Nieuwpoort. Het engagement reikte echter verder dan zijn plaatselijke geestelijke opdracht. Vanaf 1891 was hij van dichtbij betrokken bij de redactie van het radicale studententijdschrift *De Vlaamsche Vlagge.* Zijn taak als keurman,, beheerder en mede-opsteller werd in 1894 bekroond toen hij de nieuwe hoofdredacteur werd van het tijdschrift.


onderpastoor Cyriel Delaere

Filliaert en Delaere werden een tweespan, waar ervaring en jeugdig enthousiasme een heilig verbond sloten. Filliaert werd medewerker en later redacteur van het plaatselijke weekblad *Nieuwsblad van Nieuwpoort en Kanton*.

De studiekring van de oud-leerlingenbond nodigde met de regelmaat van de klok Vlaamse voormannen uit naar Nieuwpoort. De namen kwamen steeds uit het adressenboekje van onderpastoor Delaere die zo contact hield met de werkelijkheid uit het Vlaamse binnenland. De avond strandde steevast in de pastorie van pastoor Jules Vermeulen (1853-1921). Vermeulen was op 11 juni 1907 te Nieuwpoort benoemd na het overlijden van pastoor Augustijn Busschaert. De aanwezigen vonden in de figuur van Vermeulen de perfecte gastheer. De wijn was voortreffelijk en het avondmaal zo rijkelijk verzorgd door de zus van de pastoor. Vermeulen, Delaere en Dupont lieten ook de jeugd aanschuiven aan de feesttafel. Delaere, duidelijk onder invloed van zijn grote mentor Hugo Verriest, had oog om de 'beweging' open te trekken voor de jeugd. De toekomst moest de oogst













binnenhalen. De strijd om de Vlaamse ontvoogding kon pas slagen wanneer de hiërarchie aan de top ruimte zou laten voor de daadkracht van de jongeren. Vandaag kunnen we deze democratische en sociale stellingname als heel gewoon ervaren, toen was dit revolutionair te noemen. De studieavonden, de spreekbeurten en de gezellige onderonsjes bij pastoor Vermeulen zullen ongetwijfeld het decor gevormd hebben voor levendige discussies waarbij de nieuwsjes rond de culturele, sociale en politieke actualiteit breedvoerig werden besproken. Hier werd in de vroege lentedagen van 1909 kennis gemaakt met het eerste nummer van het *Rodenbachsblad*. Stukken werden voorgelezen, artikels werden luid becommentarieerd en Cyriel Delaere mocht toelichting geven bij de namen van de vele medewerkers. Reeds vlug werden plannen gesmeed om niet enkel het initiatief te steunen, maar ook daadwerkelijk de feesten te Roeselare bij te wonen. Pastoor, onderpastoors en de geestelijkheid van het Nieuwpoortse College steunden ook financieel het initiatief in Roeselare.

Onder de titel ***Kunstpostkaarten*** werd in het nummer van 30 mei 1909 (nummer 5) gewag gemaakt van de uitgave van een reeks van zes postkaarten:

Eenige jonge Bruggelingen hadden de gedachte opgevat, ter gelegenheid der Rodenbachfeesten eene reeks van zes postkaarten uit te geven ter verheerlijking van den dichter. Een Brugsch schilder, Joe English, laureaat van den prijs van Rome en van de Godecharleprijs, werd gelast zes schetsen te schilderen uit "Gudrun". Wat hij leverde zijn niet fijn-afgelijnde teekeningen, maar , naar zijn eigen woorden, schetsen van schilderijen. Zijt gij liefhebber van klaar uitgewerkte aangezichten en handen, kijk er niet naar! Maar, verstaat gij dat er honderdmaal meer kunst zit in 't wentelen van machtige lijnen, omdat de schilder vermag in de houding van een lijf, van eene hand, van een hoofd een gedacht of een gevoel te steken, dan zult gij niet aarzelen die schetsen uit "Rodenbach's Gudrun" overheerlijk te noemen.

De redactie probeerde in hetzelfde artikel aan de hand van een voorbeeld – het beeld van Gudrun die in volle eenzaamheid zit te wachten op haar geliefde Herwig – duidelijk te maken hoe de kunstenaar dit momentum tekenend had vastgelegd. Opnieuw vond men het nodig uit te leggen wat men in de postkaarten niet te zien zou krijgen. De zes kaarten waren te verkrijgen bij Karel de Wolf in de Zuidzandstraat te Brugge, dit tegen 0,50 fr. de reeks. In het allerlaatste nummer zien we nog een kleine advertentie van het Huis English.

Studenten voor uw gildevlaggen. Vlamingen voor uw kunstborduurwerk richt u tot het HUIS ENGLISH, Vrijdagmarkt 1, Brugge. De ontwerpen en teekeningen worden vervaardigd door den kunstschilder JOE ENGLISH.

Kunnen we stellen dat de negentienjarige Juul Filliaert hier voor het eerst kennis maakt met het werk van Joe English. Was de reputatie van English reeds doorgedrongen tot het slapende IJzerstadje? Vast staat dat een delegatie uit Nieuwpoort op zondag 22 augustus in Roeselare



de feestelijkheden bijwoonde. Wellicht was ook hier onderpastoor Delaere de drijvende kracht en kon hij in het gezelschap van een groep jongeren van de *Katholieke Jonge Wacht* getuige zijn van de plechtige hoogmis in de St.-Michielskerk en de onthulling van het standbeeld. Filliaert was bijzonder actief in de werking van de Katholieke Jonge Wacht. In de standregels opgesteld naar aanleiding van de stichting op 6 juli 1905 lieten de doelstellingen er alvast geen twijfel over bestaan: *De Katholieke Jonge Wacht bespiedt de vijand, verijdelt zijne pogingen, dwarsboomt zijn werkinge, neemt het woord in de herbergen, bewijst diensten.* Cyriel Delaere was proost van deze groep.

Ons volk Ontwaakt 1911

In de Schipstraat te Nieuwpoort mocht Filliaert ervaren hoe zijn schrijfwoede nieuwe horizonten verkende. Redacteur van *Nieuwsblad van Nieuwpoort en Kanton*, boekhouder in Oostende, medewerker van het West-Vlaamse tijdschrift *Biekorf* waar hij onder het pseudoniem Noorderwacht zijn eerste verzen publiceerde, en nog steeds uitermate actief in het drukke katholiek – Vlaamse verenigingsleven in Nieuwpoort.

Ook voor Joe English waren het drukke tijden. In 1911 werd hij een van de eerste medewerkers aan het Vlaamse geïllustreerde weekblad *Ons Volk Ontwaakt*. Vanaf nr.8 (28 oktober 1911) tot nr. 29 van de vierde jaargang (18 juli 1914) vinden we met de regelmaat van de klok bijdragen – zoals spotprenten en vlagontwerpen - van zijn hand. Daarnaast ook de zeven illustraties bij het **Kerstverhaal *'Dulake'* van René Vermandere**(1857-1944) en zes prentbriefkaarten naar aanleiding van de **Verbiestfeesten in Pittem** (1913). Een andere Bruggeling, Jules Fonteyne (1878-1964), kreeg ook de kans enkele spotprenten en tekeningen te publiceren.



'Dulake'



Postkaart voor de Verbiestfeesten

In deze periode ontwierp English tevens voor de tijdschriften *De Blauwvoet, De Vlaamsche Vlagge* en *Jong Dietschland* een nieuwe omslag, bleef hij werkzaam in het atelier English te Brugge en schilderde een verrassend oeuvre samen waarin we de typische klare stijlkenmerken van zijn schildershand kunnen herkennen. De naam Joe English opende deuren en liet in deze tijd een voortdurende rimpeling achter op dat immer wisselende wateroppervlak van de Vlaamse ontvoogding. De tijdschriften liet Delaere in zijn werkkamer achteloos rondslingeren zodat toevallige bezoekers ze konden lezen.



Ook in de Schipstraat te Nieuwpoort mocht de droom van Juul Filliaert verder tot ontwikkeling komen. Ook hij werd een van die eerste medewerkers aan *Ons Volk Ontwaakt.* Nadat hij reeds enkele gedichten had gepubliceerd in het West-Vlaamse tijdschrift *Biekorf* kreeg hij de kans zijn eerste uitgewerkte prozastukken te schrijven voor *Ons Volk Ontwaakt*. Zijn eerste bijdrage - *Bootjesvisschers* - verscheen in nr. 6 van de eerste jaargang, , op 12 oktober 1911. Het waren vooral impressies van het vissersleven, waar de noeste arbeid van het vissersvolk centraal stond, waar de karakterkoppen van de vissers, getekend door weer en wind, de strijd aan gingen met moeder natuur.

Verspreid over vier afleveringen verscheen vanaf 6 september 1913 (nr. 36 van de 3e jaargang) de novelle *'s Levens winter*, een fraai uitgewerkte karakterstudie van het harde vissersbestaan. Hij had zijn vriend Gustaaf Buffel kunnen overhalen om de novelle te illustreren. Er was hiervoor wat overredingskracht nodig daar de eerste illustratieopdracht van Buffel niet echt positief werd onthaald. In 1913 had hij de illustraties verzorgd voor het boek *Caïn's zonde* van Edward Vermeulen (1861-1934). Vermeulen, broer van de Nieuwpoortse pastoor Jules Vermeulen, was een graag geziene gast op de feestmaaltijden op de pastorie te Nieuwpoort. Precies daar werden de contacten gelegd, werden de netwerken geactiveerd en kreeg een schuchtere Gustaaf Buffel de kans zijn eerste tekeningen te publiceren. Het resultaat bekoorde echter niemand. In het boek – uitgave van het Davidsfonds – werd Buffel zelfs niet vermeld als illustrator. Edward Vermeulen veroverde toen reeds met zijn boeken – veelal onder het pseudoniem Warden Oom – een vaste plaats als West-Vlaamse literator. Ook Joe English kende Edward Vermeulen. Hij illustreerde in 1913 het boek *De Dieperik*.

Juul Filliaert bouwde nu ook verder aan zijn literaire droom. Nog steeds onder impuls van Cyriel Delaere werd hij hoofdredacteur van het *Nieuwsblad van Nieuwpoort en Kanton*. Bij drukker Jules Demeester in Roeselare verscheen zijn eerste boekdeel, een verzameling zwaarmoedige gedichten onder de titel V*an Stille Gedachten*. Om den brode was hij bediende in Oostende waar hij vanaf 1912 medewerker werd bij het *Algemeen volks- en letterkundig maandschrift Nieuwe wegen*. Het eerste nummer verscheen in 1910 bij drukkerij A. Gallet in Roeselare. Toen de Oostendse drukkerij Verhelst in 1912 instond voor redactie en publicatie werd Juul Filliaert bevorderd tot hoofdredacteur. Na tussenkomst van juf. Marie-Elisabeth Belpaire (1853-1948) mocht hij daarenboven de novelle *Geest der Kust* in *Dietsche Warande en Belfort* publiceren. Volledigheidshalve vonden we in deze periode ook zijn naam terug als medewerker aan het tweemaandelijkse letterkundige tijdschrift *Nieuw Vlaanderen* waarvan de redactie in Leuven gevestigd was.

Er roerde toen wat in dat jonge West-Vlaamse literaire wereldje. Als medewerker van *Biekorf, Ons Volk Ontwaakt, Nieuwe Wegen* en *Nieuw Vlaanderen*, kon hij contacten leggen met Omer Wattez, Herman Broeckaert, Edward Vermeulen, Dr. Hilaire Allaeys en Albert Van Driessche.

Het journalistieke en literaire talent van Juul Filliaert werd ook buiten West-Vlaanderen opgemerkt. Toen men op initiatief van Frans Van Cauwelaert in Antwerpen het plan koesterde om een volwaardig katholiek-Vlaams dagblad op te richten zocht men in alle uithoeken van Vlaanderen jonge krachten om de redactie te versterken. Met steun van Cyriel Delaere, toen reeds pastoor in Leffinge, en onderpastoor Van de Putte richtte Dr. Hilaire Allaeys, een graag geziene gast op de feestavonden bij pastoor Vermeulen en een van de eerste

aandeelhouders van *De Standaard*, een schrijven aan Frans Van Cauwelaert om de kandidatuur van Juul Filliaert aan te bevelen: *Ik maak gebruik van dit schrijven om bij u zeer dringend Juul Filliaert aan te bevelen voor eene plaats van opsteller aan 'De Standaard'. 't Is een knappe jongen kerel (23 jaar), Kath., vurig Vl. Gezind, was jarenlang opsteller van 't Nieuwsblad van Nieupoort (een der best geschreven Vl. Nieuwsbladen), is Hoofdopsteller nu van 'Nieuwe Wegen', gaf reeds een boek verzen uit: Van Stille Gedachten en heeft onder druk een zwaar boek Vl. schetsen.*

Filliaert had inderdaad het plan om zijn vissersindrukken te bundelen in *De Wondere Kustwereld.* Op voorspraak van Omer Wattez schreef hij in het *Handelsblad van Antwerpen* enkele kolommen vol over de haring- en visvangst. Zijn pen kende nu geen rust meer. Het is duidelijk dat Joe English en Juul Filliaert in de Vlaamse Beweging van voor de eerste wereldbrand, binnen de grenzen van dat ruime contactennetwerk van personen, organisaties en periodieken, dichte raakvlakken hadden. Wellicht hadden ze geen persoonlijk contact, maar we kunnen zeker stellen dat ze elkaars werk kenden.

Een doelgerichte aanslag in Sarajevo versplinterde zijn literaire en journalistieke aspiraties. En toch werden in heel andere omstandigheden enkele dromen gerealiseerd.

Front 14-18

In het volgende hoofdstuk maak ik een reconstructie van de ogenblikken waarbij de contacten tussen Joe en Juul tastbaar en historisch te verklaren zijn. Wie dieper wenst te graven in alle kunstuitingen die Joe English tijdens de oorlog heeft voortgebracht verwijs ik graag naar de vele Nieuwsbrieven op www.joe-english-kunstschilder.be

In de zomer van 1914 verstoorde de oorlog een stilstaande tijd. De negentiende eeuw was nu voorgoed voorbij. Overal in Europa, in de nationale parlementen, in de volkshuizen, in de presidentiële en koninklijke paleizen, in de grauwe fabrieken, in de druk bijgewoonde partijbijeenkomsten van linkse en rechts bewegingen, in de arbeidersbuurten, in de steden op het platteland…, overal ging de mare van mond tot mond: *Het is oorlog!* Het dagelijkse leven werd omgewoeld en twijfel en ontzetting werden de onwelkome bondgenoten in deze benarde tijden.

Ook heel wat kunstenaars stonden voor een onwerkelijke keuze. Wie wat ouder was werd lid van een plaatselijke burgerwacht om in Napoleontische kostuums de verdediging op te nemen van het vaderland. Velen sloegen op de vlucht en vonden in Engeland en Nederland een veilige haven om daar in ballingschap het kunstenaarsgevoel verder te zetten. Anderen werden dan weer opgeroepen en moesten zich onmiddellijk melden bij de legerafdelingen om daadwerkelijk aan de strijd mee te doen. Een grote groep meldde zich echter ook als vrijwilliger en kwam zo veelal onvoorbereid in het krijgsgedoe.



Soldaat, 15 september 1914, uit het schetsboek van Joe English

Joe English werd als reservist gemobiliseerd. Rond **Antwerpen** werd hij ingezet om de verdediging van de stad te optimaliseren: loopgrachten graven, versperringen opwerpen en kilometers lang prikkeldraad ontrollen om de Duitse opmars een halt toe te roepen. Het mocht niet baten, de terugtrekking verliep in totale chaos en ontreddering. De soldaten trokken zich terug op de fortengordel rond Antwerpen. De beschietingen versnelden een volledige terugtrekking. Ook Joe maakte deel van deze ontredderde stoet soldaten. Deze stoet overrompelde laat september en begin oktober van 1914 de vele steden en dorpen in het uiterste westen van West-Vlaanderen.

In **Nieuwpoort** was **Juul Filliaert** getuige van de aankomst van deze soldaten. Reeds weken was hij in de weer om nieuws te rapen, om getuigenissen te verzamelen en om als een oude kroniekschrijver de moord op zijn geboortestad

te beschrijven. Hij zag hoe de plaatselijke burgerwacht overal spionnen ontwaarde, hoe ze schietoefeningen hielden en hoe ze zich eigenlijk gewoon belachelijk maakten in hun aftandse pompiersuniformen. Filliaert zag inwoners vluchten en merkte hoe een chaotische stoet van soldaten de stad overspoelde. Hij noteerde zinnen, woorden en indrukken die hij later aan een keukentafel in De Panne zou ordenen: *...kwamen plots benden vluchtelingen de stad binnenvallen. 't Waren er uit 't Waalsche en van rond Antwerpen. Ze waren eenerzijds voor den invaller, anderzijds uit de gevechten die zich rond de vestingstad begonnen af te spelen, weggevlucht. Ze werden met open armen ontvangen en in de groote zalen en bij de zusters Arme Claren ondergebracht die daarbij ook voor de bevoorrading dezer ongelukkigen zorgden.*

Dat was nu eigenlijk het tastelijk bewijs dat de oorlog in 't land was en dat het ernst begon te worden. Men ging de vluchtelingen opzoeken om nieuws te vernemen, en na zoo'n onderhoud kwam men tot de nuchtere bestatiging, dat al hetgeen men tot nog toe over den oorlog vernomen had, meer op inbeeldingsvermogen dan op werkelijkheid berustte. 't Verwekte een onbehaaglijk gevoel. Tot nog toe verkeerde men in den waan dat de oorlog nooit langs hier zou kunnen doordringen hebben en nu moest men er aan beginnen te gelooven dat heel 't land in de greep der Duitschers lag.

Nieuwpoort werd een tijdelijke stopplaats voor soldaten en burgers op de vlucht. De stad was volgepropt. Het dagelijkse leven werd nu bepaald door snel op elkaar volgende verordeningen: kelders moesten in gereedheid gebracht worden als schuilplaats, in de straten werden barricades opgeworpen, in de huizen aan de kaai werden gaten geslagen waar schutters konden post vatten. Winkels die nog open waren werden leeg gekocht.

De straten wemelden van uniformen. Immer kwamen ze toe, ontelbaar. Hoe pijnlijk die jongens te zien, moe, afgemat, uitgeput, tenden…Het lijden stond op hunne wezens te lezen, de moedeloosheid blonk in den gedoofden glans van hunnen oogen. Heel hun houding sprak van ontbering en ellende. Ze hapten gretig naar een stukje brood, een weinig vleesch, slurpten gulzig de aangeboden koffie en 't geschonken bier uit. In de Westlaan waar ze voor een oogenblik stilhielden, lieten ze zich neervallen van vermoeidheid, strekten zich uit, het hoofd op den ransel, en sliepen als gelukzaligen op den vochtigen grond.

Zo gelukzalig zal Joe English zich niet gevoeld hebben. Nog net voor de intense IJzerslag werd hij om medische redenen van het front weggestuurd en overgebracht naar Calais. Veilig weg van het front kwam hij wat later in Malo-les-Bains terecht. Hij zou er het hospitaal verlaten op 23 februari 1915. Terug aan het front werd hij lid van het *Corps des troupes auxilliaires du Génie,* kortweg het TAG. Een bevriende aalmoezenier had het over '*Werklieden afdeelingen voor de oudere soldaten'*. Dit betekende alvast een relatieve veiligheid. Het bleven echter harde omstandigheden, de wegen van en naar het front moesten immers voortdurend hersteld worden.

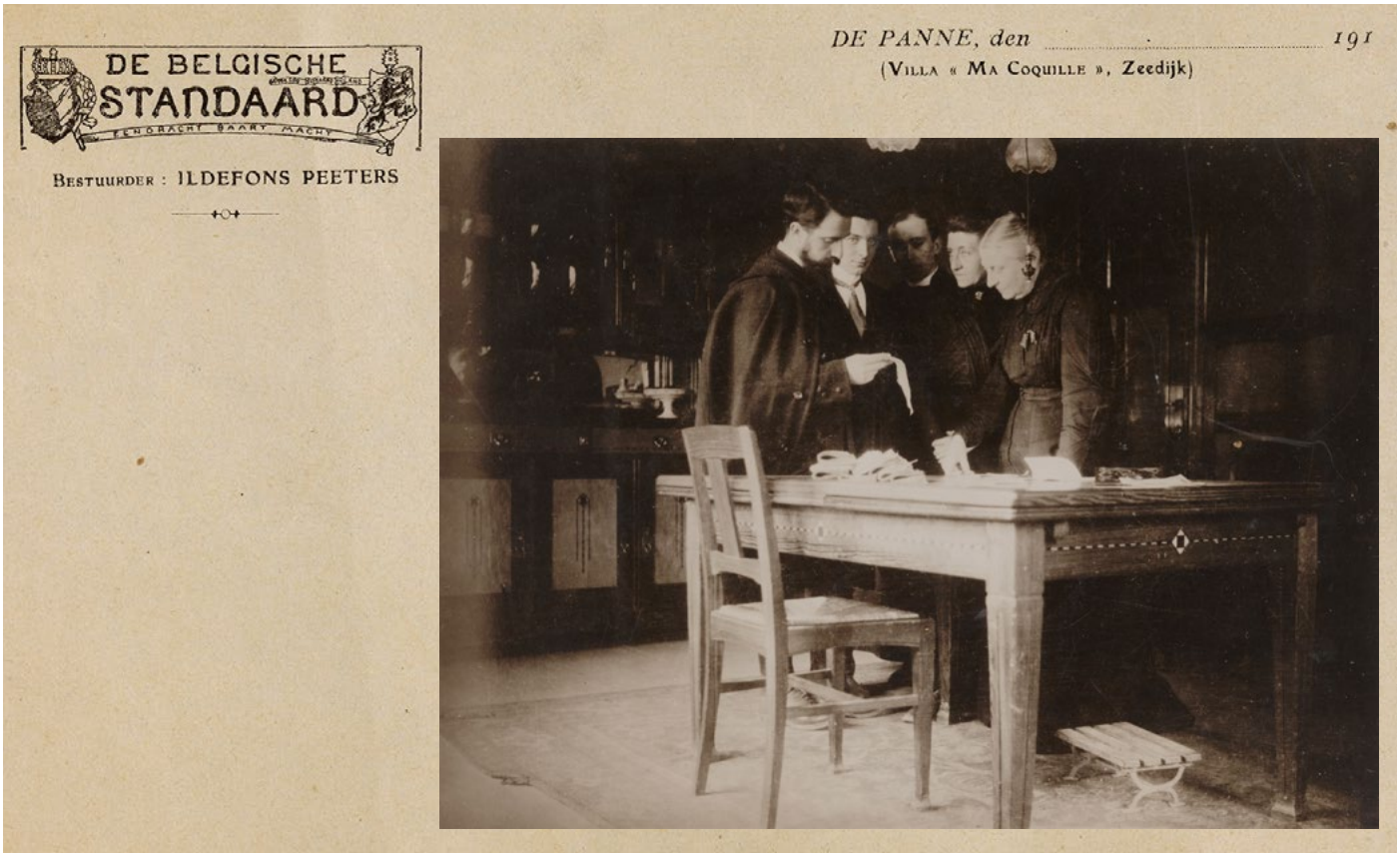


Erekaart voor de afgestudeerden aan het college van Veurne van de hand van Joe

Het zal tenslotte prof. Frans Daels (1882-1974) zijn die Joe English onder zijn hoede kon nemen toen hij voor zijn werk in het College van Veurne enkele assistenten mocht aannemen. Zo kon Joe vanaf november 1915 daar zijn intrek nemen.

Juul Filliaert had zich nu ook aangesloten bij de stilzwijgende colonne van vluchtelingen die het zwaar belegerde Nieuwpoort moesten verlaten. Samen met zijn ouders, zijn zus en een broer arriveerde hij in De Panne. Het kluwen van burgers en soldaten die in De Panne peinzend een uitweg zochten deed hem twijfelen. Misschien dan toch de oversteek maken naar Engeland?

Vanaf 15 januari 1915 werd Juul correspondent voor *Ons Vlaanderen.* Het is niet duidelijk hoe hij betrokken raakte bij deze periodiek. Zijn artikels werden bijna allemaal als hoofdartikel afgedrukt. Opvallend is dat in dezelfde periode in De Panne het eerste nummer verscheen van ***De Belgische Standaard***. (zondag 10 januari 1915) Het initiatief van pater Ildefons (Gustaaf) Peeters (1886-1929) had heel wat voeten in de aarde gehad en


DE BELGISCHE STANDAARD

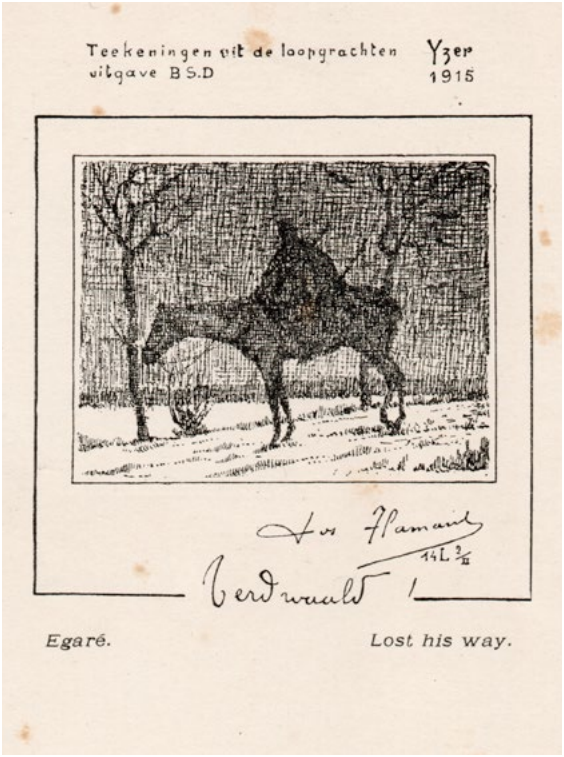
BESTUURDER : ILDEFONS PEETERS

DE PANNE, den 191

(VILLA « MA COQUILLE », Zeedijk)

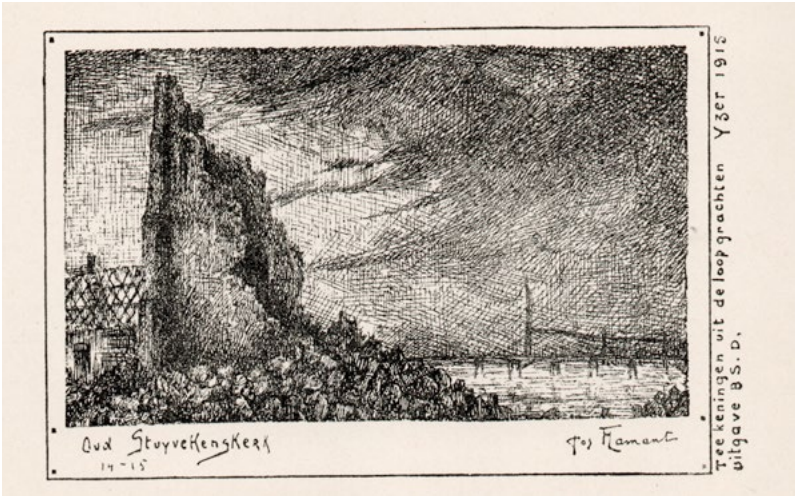
vanaf de start werd het een huzarenstukje om logistiek en inhoudelijk de krant varende te houden. Peeters had ook Marie-Elisabeth Belpaire(1853-1948) bij het project betrokken en enkele weken na het eerste nummer hadden ze ook Juul Filliaert overtuigd om een journalistieke transfer te doen en zijn ervaring te verbinden met het credo van *De Belgische Standaard*. Het duurde nog tot het vijftiende nummer, vrijdag 19 en zaterdag 20 februari 1915, dat de lezer kon kennismaken met de namen van de redactieraad. Bestuurder was **Ildefons Peeters** en bij de vaste opstellers vinden we **M.E. Belpaire, L. Duykers**, Dr. Fr. Daels, Bertrand Van der Schelden, **Juul Filliaert** en Firmin Deprez. De volgende dag was de naam van Fr. Daels reeds verwijderd uit de kop van de krant. Zijn naam werd vervangen door die van aalmoezenier **Victor Vangramberen**. De inhoudelijke en ideologische tegenstellingen waren dus blijkbaar vanaf het prille begin ingebakken in de dagelijkse werking van de krant.

Onder het pseudoniem Arbad schreef Daels heel wat gewaardeerde bijdragen voor *De Belgische Standaard.* Het werd reeds vlug duidelijk dat hij niet op dezelfde lijn zat met de rest van de redactie. Het lijkt wel of Daels gedoogd werd en bruikbaar was voor het netwerk dat hij vertegenwoordigde. Toen Daels na een verblijf in Parijs het plan opvatte om een boekje te verspreiden met tekeningen en foto's kon hij de redactie van *De Belgische Standaard* overtuigen deze uitgave te financieren. Met foto's en oorlogswerk van o.a Léon Huygens (die tijdens de oorlog een atelier had in Parijs), Steinlen en Louis Raemaekers stelde hij *Vlamingen Gedenkt* samen. De brochure kreeg ook de ondertitel serie 1 mee wat duidelijk maakte dat Daels plannen had voor een tweede uitgave, ditmaal met uitsluitend werk van Vlaamse frontkunstenaars. De uitgave kende in de zomer van 1915 dankzij de inspanningen van *De Belgische Standaard* een ruime verspreiding.



Op 29 juli kondigde De Belgische Standaard met enige fierheid een eerste prijskamp af voor *Vlaamsche teekeningen en spotprinten over den oorlog.*

De "Belg.Stand." richt een prijskamp in van vlaamsche teekeningen en spotprinten over den oorlog. Doel: werk voor onze vlaamsche soldaten. Alles in te zenden voor 12 oogst op ons bureel. Prijzen van 5 – 10 en 20 frank per bekroonde teekening. De niet beloonde teekeningen worden aan de eigenaars teruggestuurd; de andere blijven eigendom van de "Belg.Stand."



Opnieuw was Daels de voortrekker van het initiatief. In *De Belgische Standaard* van 28 augustus 1915 mocht Arbad met trots de winnaars bekend maken. Laureaat werd **Flamant**, met een eervolle vermelding voor nog een veertiental andere kunstenaars. De kritiek liet men ook horen: *Aan 't grootste deel dezer laatsten ontbrak voorzeker de noodige tijd om beter werk te verrichten.* Later zou Filip De Pillecyn(1891-1962) schrijven dat Joe English de opdracht had gekregen om van *de kreupele schetsen een dragelijke tekening* te maken.

Joe English had voor deze eerste prijskamp geen tekeningen ingestuurd. Samen met Daels zetelde hij immers in de jury om de ingezonden werken te beoordelen.

Begin september 1915 volgde er reeds een tweede prijskamp, nu voor *spotprenten, zichten en ernstige gedachtteekeningen.* Op 10 november werd de uitslag in *De Belgische Standaard* afgedrukt. In de reeks voor spotprenten won Joe English de eerste prijs – 25 fr.- met zijn tekening ***België bezet*** en ***Ik heb u steeds bemind***. De redactie kondigde een eerste reeks postkaarten aan, die kosteloos aan het front verspreid zouden worden. De opbrengst van het Kerstgeschenk zou deze uitgave immers financieren. In het nummer van 23 december 1915 werd de redactie verplicht terug te komen op deze belofte.

We hadden beslist aan onze jongens als Kerstgeschenk aan te bieden, benevens lekkernijen (als tabak, cigaretten, chocolade) benevens footballs, harmonicas, zeep en schrijfgerei, ook twee reeksen prachtige postkaarten, genomen uit de eerste prijskampen van 'De Belgische Standaard'. Elke reeks bevat 5 prachtkaarten, teekeningen van onze jongens. Om heel bijzondere redens, onafhankelijk van onzen wil, zullen deze postkaarten NIET WORDEN UITGEDEELD – Van af Kerstdag zullen ze TE KOOP gesteld worden op alle gemeenten van onbezet België aan een spotprijs.



Een fragment uit een dagboek van Juul Filliaert kan op deze kwestie een nieuw licht laten schijnen. Blijkbaar was er tussen de redactie van De Belgische Standaard en Frans Daels een hoog oplopende discussie ontstaan over het eigendomsrecht van deze tekeningen. Filliaert schreef op 8 februari 1916:

Daels geeft nu nieuwe series postkaarten uit (teekeningen der jongens) aan hoogen prijs uit, waaruit hij geld zal slaan. Deze teekeningen wilde hij om allerlei redenen uitsluitend voor hem bewaren, waartegen ik hevig opgekomen ben. Ik dacht het redematig dat elke Standaard man ten minste een teekening (oorspronkelijke)



kreeg als herinnering. (Daels staat buiten de Standaard) Er is niets van gekomen. Daels sneerde daarop uit te vatten dat ik zijn pogen een handelszaak meende. Protest van mij: niet in den strikten zin. Hij werd al zijn kaarten 2 eerste series integraal door Kerstgeschenk betaald. De Pater deed de ronde om af te zetten, nu zijn andere kaarten in omloop gekomen, kocht hij de restante bij alle winkeliers zelf op.

Meer en meer werd de relatie met Daels vertroebeld. De dokter wilde de leiding van de krant niet langer in handen zien van een geestelijke. De artikels vond hij ook niet radicaal genoeg en wanneer na de oorlog *De Belgische Standaard* zou vervellen tot *De Standaard* moest de redactie plaats ruimen voor een nieuwe groep! Enkele dagen later kon Filliaert een gesprek tussen Daels en Hildebert Peeters, broer van de beheerder, afluisteren. *Alles is weer op zijn effen gekomen.* De plooien waren – toch voor even – gladgestreken. Daels had er zich tevens over beklaagd dat de krant onvoldoende aandacht had geschonken aan de uitgave van zijn brochure *Voor onze vrouwen.*

Voor deze brochure had Joe een gepaste kafttekening gemaakt. Samen met de postkaarten , de propagandazegels van het SKVH en de andere gelegenheidsgrafiek mocht de reputatie van Joe English zich nu verder verspreiden over alle windstreken van het IJzerfront.



Ietwat verlegen kwam hij ook juf. Belpaire opzoeken. In De Panne maakte hij zo kennis met andere redactieleden en met de vele medewerkers van *De Belgische Standaard.* Toen het frontblad zijn eerste verjaardag vierde – in nummer 29 van de tweede jaargang , op zondag 13 en maandag 14 februari 1916 - berichtte de redactie dat het feestnummer wat te laat kwam…*was het enkel en eenvoudig omdat we op de meer expressieve titelplaat wachtten die vandaag in top van onzen "Standaard" prijkt.* De kop was het werk van Joe English. Zijn tekening omarmde in zijn totaliteit het grondprogramma van *De Belgische Standaard*: *De Belgische Standaard is Vaderlandslievend, Vlaamsch en Katholiek. Hij wil zijn of worden het leesblad van elken Belg die het goed meent met zulk programma.*

(wordt vervolgd /…)



Luc Filliaert heeft voor het bezoekerscentrum Westfront in Nieuwpoort, u weet wel, de rotonde van Koning Albert gemaakt door Karel Aubroeck, twee maal een tentoonstelling samengesteld en daarvoor onder andere uit de familiecollectie kunnen putten. Hij schreef daarbij twee boeken, die we hier graag aanbevelen, enkel **Mijn Oorlog** is nog te verkrijgen bij Standaardboekhandel en Westfront Nieuwpoort aan 25,€



De Groote Oorlog op Doek

Frontschilders in Nieuwpoort

Aan de boorden van de IJzer bepaalde de Groote Oorlog vier jaar lang het ritme van het leven. Tientallen kunstenaars brachten tijdens de oorlogsjaren een bezoek aan de fel geteisterde stad Nieuwpoort en vereeuwigden het kapotgeschoten silhouet van dit IJzerstadje. Zo maakte Alfred Bastien er honderden tekeningen en schilderijen die hij na de oorlog verwerkte in zijn artistieke oorlogstestament, het grote 'Panorama van de IJzer'. Luc Filliaert schetst met verve het beklijvende verhaal van deze beeldende kunstenaars. De vele afbeeldingen tonen de kracht en het engagement van de frontkunstenaars om met verf en houtskool een antwoord te formuleren op de zinloosheid van een nietsontziende oorlogsmachine.

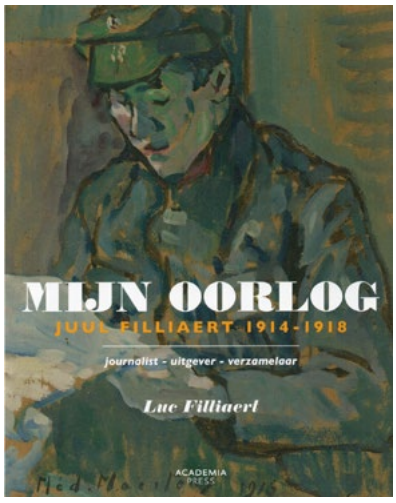
Mijn oorlog

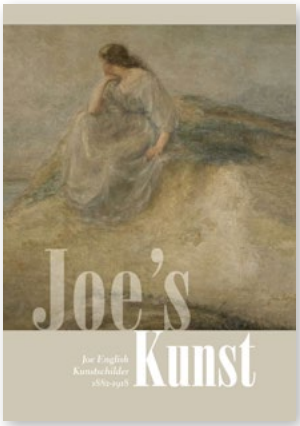
Juul Filliaert. Journalist, uitgever, verzamelaar

De culturele erfenis van WO I

Toen aan de boorden van de IJzer de strijd verademde, ontpopte De Panne zich tot culturele hoofdstad van het onbezette België. Schrijvers, kunstenaars, dichters, studenten en intellectuelen vormden front om in het braakland van de oorlog diepe culturele sporen te trekken. Als redactiesecretaris van De Belgische Standaard, eigenaar van de Belgische Boekhandel, uitgever en organisator van tentoonstellingen stond Juul Filliaert (1890-1948) in hetcentrum van dit ongewoon artistieke gebeuren.

Mijn oorlog geeft een inkijk in een unieke verzameling documenten en kunstwerken, die de basis vormen voor een ingetogen onderzoek naar het doen en laten van een vergeten getuige.





De ***'Joe's Kunst'***-catalogus is nog steeds beschikbaar aan 20€ per exemplaar, inclusief portkosten.
Bestelling door storting op: BE03 1210 4055 6384
met vermelding van de titel en bevestig uw adres aan
co.english2@gmail.com